

Ю. О. ГЛІНЧУК (канд. пед. наук, доцент)
Рівненський державний гуманітарний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ПРИ ФОРМУВАННІ ЇХ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ

У статті розкрито роль самостійної роботи як провідної форми навчально-пізнавальної діяльності студентів та основи безперервного професійного вдосконалення в контексті трансформаційних змін у освітньому середовищі та інтеграції України у європейський та світовий простір. Висвітлено концептуальні засади організації самостійної роботи студентів спеціальності «Початкова освіта» при формуванні їх компетентності з охорони праці в галузі. Наведено приклади завдань різних видів для самостійної роботи студентів з нормативної навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі».

Ключові слова: охорона праці в галузі, самостійна робота студентів, професійна компетентність, завдання для самостійної роботи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день система освіти України характеризується значними трансформаційними змінами у всіх її ланках. Вже стали звичними постійні зміни навчальних планів та програм, засобів, методів і форм організації навчання, критеріїв та систем оцінювання. Тому у педагогічних ВНЗ відбувається активна переорієнтація від підготовки вчителя-предметника до підготовки фаховокомпетентного спеціаліста, здатного до професійного самовдосконалення протягом всього періоду трудової діяльності. І початком, основою такого самовдосконалення виступає самостійна робота студентів. Проте, якщо на пострадянських теренах співвідношення між кількістю аудиторних годин та кількістю годин, відведених на самостійну роботу, становить здебільшого 1:1, то у країнах Європи та Америки 1:3 і більше [8, с.2]. Враховуючи стрімку інтеграцію України у світовий та європейський простір, логічно зробити висновок про актуальність проблеми вдосконалення шляхів організації самостійної роботи студентів як провідної форми їх навчально-пізнавальної діяльності, зокрема, при формуванні компетентності з охорони праці в галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Підтвердженням актуальності аспектів наукового та прикладного характеру, що стосуються шляхів удосконалення самостійної роботи студентів є посилення уваги вчених до даного питання (М. Акіпова, М. Артюшина, А. Беляєва, В. Буряк, Гончаров, С. С. Годник, О. Демченко, Т. Каткова та ін.).

Зокрема, ми погоджуємося з Т. Катковою в тому, що в нинішніх умовах самостійна робота студентів є основою підготовки сучасних спеціалістів [2].

Нам імпонує думка М. Акіпової про те, що самостійна робота має здійснюватись за завданнями і методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі [1]. Це корелює з впровадженням компетентнісного підходу в освіті, згідно якого викладач все більше набуває функції консультанта, фасилітатора, наставника, як справедливо зауважує О. Ковальчук [3, с. 233].

Необхідність підготовки креативного фахівця, здатного до постійного поповнення своїх знань та їх ефективного використання підкреслюється у Законі України «Про вищу освіту» [5] та Наказі Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. На жаль, ми змушені констатувати, що на сьогодні державні орієнтири розвитку освіти та наявні доробки вчених ще не синтезувались у єдину досконалу систему, а, також, відсутні досконалі механізми трансформації науково-теоретичних напрацювань у практику і методіку організації самостійної роботи студентів. Зокрема, доволі часто викладачі позааудиторну самостійну роботу ототожнюють з домашньою роботою, що призводить до сприйняття студентами цього виду навчальної діяльності лише як необхідної умови позитивної оцінки.

Проблема вдосконалення системи самостійної роботи студентів особливо гостро постає при викладанні дисципліни «Охорона праці в галузі». Дана нормативна дисципліна у педагогічних ВНЗ введена досить недавно, що зумовило її недостатню розробку та недостатню диференціацію за педагогічними спеціальностями. Проблему посилює і недостатня кількість відповідної літератури. Так, більшість наявних посібників присвячена переважно правовим та дещо менше санітарно-гігієнічним аспектам, а посібники, в яких були б розкриті психолого-педагогічні, соціальні, естетичні аспекти охорони праці в галузі освіти, – практично відсутні.

У Типовій навчальній програмі нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» щодо тематики практичних занять зазначено, що в ній наводиться лише орієнтовний перелік практичних робіт, впроваджений і апробований у вищих навчальних закладах для окремих освітніх галузей [7, с.8] .

Вже саме формулювання «орієнтовний перелік практичних робіт» закликає до професійної спрямованості даної дисципліни. Тим більше, що майже всі пропонувані роботи пов'язані із фізичними вимірюваннями та математичними розрахунками, що у студентів спеціальності «Початкова освіта» викликає значні труднощі; частина практичних робіт із даного переліку включена до курсу нормативної навчальної дисципліни «Основи охорони праці»; пропонувана тематика не забезпечує формування професійних компетентностей, які згодяться майбутнім вчителям, адже ніхто з них, працюючи в школі, не вимірюватиме швидкості руху повітря чи опір захисного заземлення, в той час як існує багато інших аспектів з охорони праці, що безпосередньо пов'язані із навчально-виховною діяльністю. Тим більше, що стосовно більшості виробничих параметрів на даний час розроблені відповідні санітарно-гігієнічні норми.

Проблема удосконалення тематики практичних робіт із охорони праці в галузі породжує проблему удосконалення самостійної роботи студентів, яка б найповнішою мірою сприяла б підготовці фаховокомпетентних спеціалістів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю даної статті є розкриття концептуальних засад організації самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів при формуванні їх компетентності із охорони праці в галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Означимо концептуальні засади організації самостійної роботи студентів спеціальності «Початкова освіта» при формуванні їх компетентності з охорони праці в галузі, які згідно апробування підвищують ефективність організації самостійної роботи і, як наслідок, сприяють результативнішому формуванню компетентності з охорони праці в галузі.

Перш за все, так як самостійна робота студентів є складовою формування їх професійної компетентності, то вона повинна організовуватись із дотриманням загальних закономірностей та принципів навчання.

Оскільки згідно Типової навчальної програми нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» студенти повинні застосовувати відповідні знання, вміння й навички у науково-дослідній, технологічній, організаційно-управлінській, проектній та консультаційній діяльності [7, с.3], то така диференціація застосування знань має бути передбачена і в самостійній роботі: вона має включати завдання проблемного, аналітико-синтетичного, креативного, інформаційного, пошукового, проективного, конструктивного, інтелектуально-пізнавального, наукового та іншого характеру.

Завдання для самостійної роботи повинні бути різного рівня складності. У відповідності до 100-бальної системи доречно виокремити наступні рівні: рецептивно-продуктивний, репродуктивний, конструктивно-варіативний, творчий. При цьому не обов'язково формувати завдання по кожному рівню – достатньо підібрати їх таким чином, щоб кожне або певне завдання можна було виконати на різному рівні.

Відповідно до кількості та складності завдань мають бути чіткі критерії оцінювання знань студентів.

В руслі сьогодення виконання завдань для самостійної роботи має передбачати роботу як з друкованими, так і з електронними джерелами різних видів (підручниками, посібниками, науковими виданнями, стандартами, нормативами, законами, постановами, конвенціями та рекомендаціями Міжнародної Організації Праці, засобами масової інформації та ін.).

Задля цілісності формування професійної компетентності та розвитку аналітичного мислення майбутніх педагогів доречно у самостійній роботі передбачити аналіз проблем та стану охорони праці в освітньому середовищі на основі власного досвіду навчання в школі та досвіду педагогічної практики.

Виконання завдань творчого рівня має включати висловлення та обґрунтування власного бачення чи підходу до певних явищ, ситуацій чи випадків в контексті сучасних соціокультурних умов, діючих нормативно-правових, санітарно-гігієнічних та інших норм і стандартів в галузі охорони праці та пропонування чи розробку певних технологій, алгоритмів чи рекомендацій для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

Розробка завдань для самостійної роботи студентів із охорони праці в галузі повинна бути різновекторною, оскільки випускники педагогічних ВНЗ будуть не лише вчителями, а й класними керівниками, вихователями, керівниками закладів і працюватимуть не лише за основною, а й за додатковими спеціальностями, що здобувають.

Формуючи змістову складову самостійної роботи, слід враховувати, що у освітньому середовищі взаємодії між його суб'єктами відбуваються переважно у системі «людина-людина».

Наведемо приклади завдань для самостійної роботи студентів спеціальності «Початкова освіта» у відповідності до тематики розроблених нами практичних робіт із охорони праці в галузі.

Міжнародні норми та законодавство України в галузі охорони праці

1. Опрацювати міжнародний стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність».
2. Опрацювати міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності».
3. Опрацювати Закон України «Про охорону праці».
4. Обґрунтувати зв'язок між безпекою праці та успішністю професійної діяльності.
5. Висловити власну думку про вплив науково-технічного прогресу на стан охорони праці.
6. На основі досвіду педагогічної практики висловити власне бачення того, чи відбувається на сьогодні соціальний діалог в галузі освіти України.

Розслідування нещасного випадку, що стався з учнем під час навчально-виховного процесу

1. Опрацювати положення «Про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах».
2. На основі статистичних даних та досвіду педагогічної практики провести моніторинг частоти різних травм, які молодші школярі отримують під час навчально-виховного процесу.
3. Навести загальні засади формування в учнів партнерської позиції у взаєминах з ціллю профілактики міжособистісного травматизму.
4. Навести санітарно-гігієнічні вимоги до паркану, головного входу, території, сходів, дверей, вікон, радіаторів, дезінфекції та вентиляції приміщень, меблів, картин, декоративних рослин, приміщень, що використовуються для проведення культурно-масових заходів у школах.
5. Навести склад аптечки першої допомоги.
6. Розробити рекомендації для вчителів початкової школи щодо попередження травматизму у дітей під час їх перебування у школі.

Стрес як негативний чинник освітнього середовища

1. Навести прояви стресу у фізіологічній сфері.
2. Навести прояви стресу у психоемоційній сфері.
3. Вказати наслідки стресу для організму.
4. На основі досвіду педагогічної практики охарактеризувати відношення психологічних до фізіологічних травм у дітей молодшого шкільного віку під час навчально-виховного процесу та означити основні причини стресів.
5. Запропонувати шляхи виховання саногенного мислення у дітей молодшого шкільного віку.
6. Вказати технології запобігання стресів у молодших школярів у різних видах діяльності (інтелектуально-пізнавальній, виховній, ігровій, художньо-естетичній, комунікативній).

Запобігання учнівського травматизму в шкільному освітньому середовищі

1. Згідно розподілу викладача на групи підготуватись до конференції за планом:
  - I. Вид причин учнівського травматизму.
  - II. Зв'язок вікових особливостей молодших школярів з причинами даного характеру.
  - III. Зв'язок індивідуальних особливостей молодших школярів з причинами даного характеру.
  - IV. Зв'язок сучасних соціокультурних та економічних умов з причинами даного характеру.
  - V. Аналіз випадків учнівського травматизму (на основі досвіду педагогічної практики, власної обізнаності чи засобів масової інформації) та їх причин.
  - VI. Запобігання травматизму даного характеру: методи і засоби роботи з педагогами, учнями та їх батьками.

1 група: причини учнівського травматизму, пов'язані з порушенням санітарно гігієнічних вимог.

2 група: причини учнівського травматизму, пов'язані з порушенням організаційно-методичних вимог.

3 група: причини учнівського травматизму психологічного характеру.

4 група: причини учнівського травматизму, пов'язані з впровадженням інформаційних технологій.

Система управління охороною праці в школі

1. Опрацювати Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти.

2. Розробити алгоритм дій при виникненні пожежі у школі.

3. Скласти перелік питань для інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності для учнів молодших класів.

4. Скласти список літератури з питань управління охороною праці в школі.

Актуальні проблеми з охорони праці в галузі освіти

1. На основі аналізу педагогічних видань за останні 2-3 (можна більше) роки проаналізувати наявність та тематику питань з охорони праці в галузі освіти, що там висвітлюються.

2. На одну зі знайдених публікацій написати анотацію.

3. Сформулювати наукову проблему з охорони праці в галузі освіти та розробити науковий апарат її дослідження (студенти, що пишуть дипломну чи магістерську роботу можуть як наукову проблему висвітлити питання, пов'язане з темою роботи).

Професійні хвороби і розлади здоров'я педагогів та їх профілактика

1. Описати професійні розлади і захворювання педагогів (ларингіт, тонзиліт, фарингіт, афонія, близорукість, далекозорість, астенія, крововилив в око, слезотеча, гіпертонія, гіпотонія, дистонія, стенокардія, варикоз, синдром емоційного вигорання, гастрит, виразка) за схемою: професійний розлад чи захворювання, фізіологічна сутність, ознаки та прояви, заходи профілактики.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Здійснюючи якісний аналіз формування компетентності з охорони праці в галузі студентів спеціальності «Початкова освіта» на теоретичному рівні та, вивчаючи в-подальшому їх здатність до збереження життя, здоров'я і працездатності усіх учасників навчально-виховного процесу на практичному рівні (під час педагогічної практики), ми можемо стверджувати, що дотримання означених концептуальних засад сприяє ефективнішому формуванню їх компетентності з охорони праці в галузі.

Будь-які подальші розробки в даному напрямі є безумовно ефективними в силу малодослідженості означеної проблеми, а наші напрацювання можуть бути предметом педагогічного дискурсу чи базою для подальших науково-методичних розробок.

Список використаної літератури

1. Аكوпова М.А. Болонский процесс и высшее образование / М.А. Аكوпова // Вопросы методики преподавания в вузе. – 2004. – Вып. 6. – С. 3–11.

2. Каткова Т. Формування навичок самостійної роботи як основа професійної підготовки сучасних спеціалістів / Т. Каткова // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 5–6. – С. 69 – 71.

3. Ковальчук О.М. Самоменеджмент – як ефективність інноваційної діяльності викладача / Ковальчук О.М. // Управлінські компетенції викладача вищої школи : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (14-15 березня 2013 року). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 232-234.

4. Петров А.В.. Самостоятельная познавательная деятельность в системе развивающего обучения / Петров А.В., Петрова О.В., Цулая Л.В. // Наука, культура, образование. – № 8/9. – 2001. – С. 150 – 154.

5. Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 р. № 2984 – III // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 8. – С. 1-43.

6. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 16. – С. 11.

7. Типова навчальна програма нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст», «магістр». – Київ, 2011. – 15 с.

8. Хорошайло О.С. Використання інноваційних технологій і прийомів для організації самостійної роботи студенті (аналіз зарубіжного досвіду) : [Електронний ресурс] / Хорошайло Олена Станіславівна // Освітологічний дискурс. – Електрон. журн. – 2011. – №1(3). – С. 1-11. – Режим доступу : http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_1/main.html. – Заголовок з екрану.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

Ю. А. Глинчук

Ровенский государственный гуманитарный университет

Концептуальные основы организации самостоятельной работы студентов специальности «Начальное образование» при формировании их компетентности по охране труда в отрасли

В статье раскрыта роль самостоятельной работы как ведущей формы учебно-познавательной деятельности студентов и основы непрерывного профессионального усовершенствования в контексте трансформационных изменений в образовательной среде и интеграции Украины в европейское и мировое пространство. Рассмотрены концептуальные основы организации самостоятельной работы студентов специальности «Начальное образование» при формировании их компетентности по охране труда в отрасли. Приведены примеры заданий разных видов по нормативной учебной дисциплине «Охрана труда в отрасли».

Ключевые слова: охрана труда в отрасли, самостоятельная работа студентов, профессиональная компетентность, задания для самостоятельной работы.

Yu. Glinchuk

Rivne State Humanitarian University

Conceptual Framework of Organization of Students' Independent Study of the Specialty "Primary Education" during the Development of their Competence in Labour Protection

The role of independent work was highlighted as the leading form of students' scientific and educational activity and the basis of continuous professional improvement in the context of transformational changes in the educational environment and integration of Ukraine into the European and world spaces.

The conceptual framework of organization of students' independent work of during the development of their competence in labour protection was revealed in the article.

The tasks for individual work must have different levels of difficulty and, accordingly, there must be clear criteria of evaluation of students' knowledge.

Fulfillment of the tasks of independent work has to foresee the work both with print and electronic sources of different kinds taking into consideration modern socio-cultural conditions, current regulatory, sanitary and other norms and standards in the field of labour protection.

With the aim of integral development of professional competence and growth of analytical thinking of future educators it is appropriate to include the analysis of the problems and the state of labour protection in the field of education on the basis of the own experience of studying at school and of teaching practice in independent work.

The development of the tasks for students' independent work on labour protection has to be varied since the graduates of pedagogical universities will become not only teachers but also class teachers, tutors, heads of establishments and will work not only according to main qualifications, but also according to additional ones they get.

The article also gives the examples of the tasks for students' independent work concerning the regulatory educational subject "The labour protection in the field" of different character: problematic, analytic-synthetic, creative, informative, exploratory, projective, functional, intellectually-cognitive, scientific and others.

Key words: labour protection in the field, students' independent work, professional competency, tasks for independent work.